

Περιλήψεις άρθρων και βιβλιοκρισίες προηγούμενων τευχών (40 έως και 44)

Τεύχος 40, Φθινόπωρο 2004

Maria Manuela Tavares Ribeiro: «Η στάση της Καθολικής Εκκλησίας απέναντι στην ενωμένη Ευρώπη», σελ. 5-26.

Το παρόν άρθρο επιχειρεί να διερευνήσει την οπτική της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και το μερίδιο συνεισφοράς της στην πορεία της ευρωπαϊκής οικοδόμησης, από τα μέσα του περασμένου αιώνα έως σήμερα.

Μέσα από τις αναφορές στους λόγους, τα έργα και τη στάση τεσσάρων εκπροσώπων της παπικής Εκκλησίας, από το 1948 έως πρόσφατα, εύκολα συνάγεται ότι κοινή θέση όλων αυτών, δηλαδή της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας εν γένει, ήταν ότι η ενωμένη Ευρώπη θα έπρεπε να στηριχθεί όχι τόσο στην πολιτική της ενότητα, όσο στη θρησκευτική, με την έννοια ότι η αποδοχή των χριστιανικών αξιών και της κοινής ιστορίας και του πολιτισμού, μπορούν να εγγυηθούν τη στερέωση της ειρήνης στην Ευρώπη και τον κόσμο.

Γεώργιος Σπυρόπουλος: «Η θέση και ρόλος το Τρίτου Κόσμου στην παγκοσμιοποίηση», σελ. 27-50.

Στο παρόν άρθρο επιχειρείται να διερευνηθεί η θέση που κατέχουν σήμερα οι χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου στην παγκοσμιοποίηση μέσα από τις ποικίλες εκφάνσεις του φαινομένου. Διαπιστώνεται ότι η προσαρμογή για ένταξη στην παγκόσμια οικονομία εκθέτει τα υπό εξέταση κράτη σε κινδύνους αστάθειας, που μπορεί να προέρχονται τόσο από ενδογενείς όσο και από εξωγενείς παράγοντες. Στο σημείο αυτό τίθεται και το ερώτημα κατά πόσον η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας, κυρίαρχη αρχή της παγκοσμιοποίησης, καθίσταται επωφελής ή όχι για όσα από τα κράτη αυτά προσπάθησαν να την υιοθετήσουν. Μια καταφατική απάντηση στο ερώτημα θα προερχόταν από την αναγκαιότητα λήψης συνοδευτικών μέτρων –παράλληλα με την προσπάθεια πιο ενεργού συμμετοχής στην παγκοσμιοποίηση– και την απαιτούμενη στενότερη συνεργασία μεταξύ βιομηχανικών και αναπτυσσόμενων οικονομιών, αλλά και Διεθνών Οργανισμών. Σε αντίθετη περίπτωση, οι ευεργεσίες του φαινομένου κινδυνεύουν να παραμείνουν καθαρά ολιγοπωλιακές.

Βασίλης Πατρώνης, Κωνσταντίνος Μαυρέας: «Αγροτικός κόσμος και ιδεολογικοπολιτικά ρεύματα στην Ελλάδα του μεσοπολέμου», σελ. 51-78.

Κατά την εξέλιξη της αγροτικής μεταρρύθμισης την περίοδο του μεσοπολέμου διαπιστώθηκε στην Ελλάδα μία διεύρυνση του αγροτικού χώρου με κύριο αντίκτυπο στην αύξηση της καλλιεργήσιμης γης, της αγροτικής παραγωγής και του γεωργικού πληθυσμού. Παράλληλα, όμως, αναδείχθηκαν σημαντικά προβλήματα, όπως η ανεπάρκεια πλέον του γεωργικού εδάφους σε συνδυασμό με τη γεωργική κρίση, που εμφανίστηκε στα μέσα περίπου της μεσοπολεμικής περιόδου.

Το άρθρο αυτό αναφέρεται στις σημαντικότερες θέσεις που διατυπώθηκαν κατά τη μεσοπολεμική περίοδο με επίκεντρο την εξέλιξη της αγροτικής μεταρρύθμισης, την αγροτική ανάπτυξη και κυρίως, την πρωτεύουσα θέση του αγρότη μέσα στην ελληνική οικονομία και κοινωνία.

Θεόδωρος Καρβουναράκης: «Μετακινήσεις πληθυσμών στον πόλεμο και την ειρήνη στην Ευρώπη του 20ού αιώνα: μία επισκόπηση», σελ. 79-100.

Εξετάζεται διαχρονικά το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών εντός και προς την Ευρωπαϊκή Ήπειρο, από την εποχή της εκβιομηχάνισης ως το τέλος του 20ού αιώνα. Επισημαίνονται τα διάφορα αίτια του φαινομένου, το εκούσιο ή ακούσιο και ο τρόπος της μετακίνησης. Ερευνάται επίσης η προέλευση των μετακινουμένων, το καθεστώς και η τύχη τους στις χώρες προορισμού. Αντικείμενο ιδιαίτερης μνείας αποτελεί η Ελλάδα, αρχικά ως χώρα προέλευσης και αργότερα ως χώρα προορισμού μεταναστών. Τέλος παρουσιάζονται οι επιπτώσεις από την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στην ανατολική Ευρώπη, καθώς και η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα εισόδου, εγκατάστασης και μετακίνησης αλλοδαπών στην επικράτεια των χωρών-μελών της. Το άρθρο καταλήγει ότι τα σημερινά σχετικά προβλήματα δεν αποτελούν παρά αναπόφευκτο «επεισόδιο μιας διαχρονικής διαδικασίας» που μπορούμε και πρέπει να αντιμετωπίσουμε «με τρόπο πολιτισμένο και συνολικά επωφελή».

Παναγιώτης Ζάννης: «Τρίτος Τομέας και Κοινωνική Πολιτική: Μύθοι και πραγματικότητες», σελ. 101-128.

Ο τρίτος-μη κερδοσκοπικός τομέας παραμένει ο «γνωστός-άγνωστος» της επιστήμης, σχεδόν τριάντα χρόνια από τις πρώτες θεωρητικές και εμπειρικές συμβολές. Ιδιαίτερα στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, επικρατούν ακόμα ισχυρά στερεότυπα ως προς το ρόλο και τις δυνατότητες της παρέμβασής του στις σύγχρονες κοινωνίες που γίνονται περισσότερο ορατά όταν οι αντιπαραθέσεις αποκτούν ιδεολογική διάσταση.

Σκοπός του άρθρου είναι η ανάδειξη των επιστημονικών ευρημάτων που διαφωτίζουν τη σχέση «κοινωνικό κράτος- τρίτος τομέας» και ιδιαίτερα της συγκριτικής αποτελεσματικότητας των δύο τομέων σε δύο διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης: της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και της αναδιανομής εισοδήματος.

Φώτης Χ. Χατζηθεοδωρίδης: *«Η σχέση μεταξύ πολυδραστηριότητας και μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης σε ένα νησί του Αιγαίου: παράγοντες της τοπικής απασχόλησης και ολοκληρωμένη ανάπτυξη»*, σελ. 129-148.

Στο πλαίσιο έρευνας που αφορούσε «στην Πολυδραστηριότητα και στην παραγωγή ειδικών ποιοτικών προϊόντων για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των νησιών» και η οποία πραγματοποιήθηκε στη νήσο Λήμνο μεταξύ των ετών 1996 και 1998, μελετήθηκαν οι παράγοντες που διαμορφώνουν και επηρεάζουν τη διάρθρωση της απασχόλησης σε συνδυασμό με το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης. Από τους παράγοντες που ανέδειξε η έρευνα προκύπτει ότι η σχέση μεταξύ της απασχόλησης των κατοίκων και ειδικότερα της πολυδραστηριότητας, με την εξειδικευμένη μορφή ποιοτικού τουρισμού που αναπτύχθηκε στο συγκεκριμένο νησί, επιφέρει κυρίως θετικά οικονομικά και περιβαλλοντικά αποτελέσματα.

Θεόδωρος Κουτρούκης: *«Ο κοινωνικός διάλογος σε τοπική κλίμακα: το παράδειγμα της Ημαθίας»*, σελ. 149-170.

Στο άρθρο αυτό εξετάζεται η εμπειρία των τοπικών εταιρικών σχέσεων των κοινωνικών φορέων στο νομό Ημαθίας, καθώς έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην υιοθέτηση μορφωμάτων κοινωνικού διαλόγου σε αυτό το επίπεδο, προφανώς εξαιτίας της επίδρασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε γύρω από τη λειτουργία των τοπικών θεσμών κοινωνικού διαλόγου ανέδειξε ορισμένα πολυσήμαντα χαρακτηριστικά. Η έρευνα επικεντρώθηκε σε ορισμένες τοπικές οργανώσεις και αναφέρεται στην ανάμειξη των κοινωνικών εταίρων σε διαδικασίες αποτελεσματικού διαλόγου για τη διευθέτηση προβλημάτων αμοιβαίου ενδιαφέροντος. Τα συμπεράσματα της έρευνας δείχνουν ότι υπήρξαν ορισμένες «καλές πρακτικές» στο εγχείρημα της Ημαθίας, που θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στις τοπικές προκλήσεις και προοπτικές.

Αθηνά Α. Σιπητάνου: «Χαρακτηριστικά των χρηστών ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα και οι δυνατότητες συνεχιζόμενης εκπαίδευσής τους (1994-2001)», σελ. 171-192.

Στη μελέτη μας αυτή εξετάζουμε τα μορφωτικά και κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των χρηστών ναρκωτικών ουσιών που ζητούν βοήθεια από τις θεραπευτικές κοινότητες στην Ελλάδα και τις δυνατότητες συνεχιζόμενης εκπαίδευσής τους. Το χρονικό διάστημα που καλύπτει η έρευνα εκτείνεται από το 1994 έως το 2001.

Παρουσιάζονται τα στοιχεία από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, των ερευνών και των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων που υλοποιούνται στην Ελλάδα από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς, αρμόδιους για τα ναρκωτικά. Εξετάζονται οι παράμετροι που αφορούν την ηλικία των χρηστών που ζητούν θεραπευτική στήριξη, το φύλο τους, το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, την εργασιακή τους κατάσταση και την παρούσα συνθήκη διαβίωσης, καθώς και την περιοχή κατοικίας τους, δίνοντας πάντα ιδιαίτερη έμφαση στη μορφωτική τους κατάσταση.

Η έρευνα αποσκοπεί στο να αναδείξει τα μορφωτικά κυρίως αλλά και τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των χρηστών ναρκωτικών και να συμβάλει έτσι τόσο στην πρόληψη, κατά τη διάρκεια της σχολικής φοίτησης, όσο και στην αντιμετώπιση μέρους του προβλήματος, με προτάσεις για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στο πλαίσιο των θεραπευτικών κοινοτήτων.

Νικόλαος Τσίρος: «Η έννοια του “νοήματος” στη συστημική θεωρία του Niklas Luhmann», σελ. 193-214.

Μία από τις ουσιωδέστερες έννοιες της συστημικής θεωρίας του Niklas Luhmann είναι αυτή του νοήματος. Ο Luhmann εξέθεσε την αντίληψή του περί νοήματος εξαιρετικά ενωρίς και κατά τη διάρκεια της περίφημης διαμάχης του με τον Jürgen Habermas. Στο κείμενό του «Νόημα ως θεμελιώδης έννοια της κοινωνιολογίας» αποκαλύπτονται οι πρώτες εννοήσεις περί νοήματος της λειτουργικο-δομικής, συστημικής θεωρίας του. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και με τη βαθμιαία ανάπτυξη της θεωρίας των αυτοαναφορικών συστημάτων, η έννοια του νοήματος προσαρτήθηκε κατ' ανάγκην στη βασική ιδέα της αυτοποιητικής λειτουργίας των κοινωνικών συστημάτων.

Βιβλιοκριτική

Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης: «Μετακινήσεις Σλαβόφωνων Πληθυσμών (1912-1930) – Ο Πόλεμος των Στατιστικών», 2003.

Βιβλιοπαρουσιάσεις

Μιχάλης Χ. Κελπανίδης, Καλλιόπη Π. Βруνιώτη: «Διά βίου μάθηση. Κοινωνικές προϋποθέσεις και λειτουργίες. Δεδομένα και διαπιστώσεις», 2004.

Λίνος Γ. Μπενάκης: «Βυζαντινή Φιλοσοφία. Κείμενα και μελέτες», 2002.

Τεύχος 41, Χειμώνας 2004

Ειρήνη Ι. Τηλικίδου-Στοιγάννη: «Μεταμοντέρνα ή αιώνια αγορά; Η περίπτωση της Ελλάδας», σελ. 5-24.

Παρουσιάζονται οι μεταμοντέρνες καταστάσεις της υπερπραγματικότητας, της αποσπασματικότητας, της αντιστροφής του υποκειμένου, των παράδοξων αντιπαραθέσεων, της έμφασης στη φόρμα-στιλ, της απώλειας δέσμευσης, της ανεκτικότητας. Γίνεται προσπάθεια ανάγνωσης της αγοράς και της κατανάλωσης στην Ελλάδα μέσα από την οπτική της μεταμοντέρνας θεώρησης. Παρατίθενται κριτικά σχόλια με στόχο την προσέγγιση του ερωτήματος, εάν η αγορά μπορεί να χαρακτηριστεί μεταμοντέρνα ή απλώς αιώνια, διαρκώς εξελισσόμενη μέσα σε πλήθος αντιθέσεων.

Χριστίνα Καρακιουλάφη: «Εργασιακές σχέσεις: Η διαμόρφωση και η εξέλιξη ενός επιστημονικού πεδίου», σελ. 25-50.

Στο άρθρο αυτό επιχειρείται η σκιαγράφηση των όρων διαμόρφωσης και της εξέλιξης του πεδίου των εργασιακών σχέσεων, καθώς και η ανάδειξη ορισμένων χαρακτηριστικών που νοούνται και ως «αδυναμίες» του πεδίου: πολυεπιστημονικότητα και αδυναμία διαμόρφωσης μιας διεπιστημονικής προσέγγισης, αδυναμία θεωρητικοποίησης, δυσκολία οριοθέτησης του (ή των) αντικειμένου (-ων) του και αυτονόμησης έναντι άλλων όμορων επιστημονικών πεδίων. Πρωτεύων στόχος είναι να διερευνηθεί εάν οι εργασιακές σχέσεις μπορούν να βοηθούν ως ένα αυτόνομο επιστημονικό πεδίο ή απλά ως μια επιστήμη που είναι το παρακλάδι ή βρίσκεται στο σταυροδρόμι άλλων επιστημών.

Νικόλαος Δριτσάκης: «Αγροτο-τουρισμός: Μια πρόταση ανάπτυξης για την ελληνική περιφέρεια», σελ. 51-64.

Ο αγροτο-τουρισμός είναι μια νέα μορφή σύγχρονου τουρισμού, που εξελίσσεται δυναμικά τα τελευταία χρόνια ικανοποιώντας τις ανάγκες

του ανθρώπου της εποχής μας, με σχετικά χαμηλό κόστος. Παράλληλα συμπληρώνει το εισόδημα της αγροτικής οικογένειας, συμβάλλοντας στη συγκράτηση του πληθυσμού στις απειλούμενες με μαρασμό αγροτικές περιοχές της ελληνικής περιφέρειας. Είναι επομένως μια δραστηριότητα με έντονο κοινωνικό περιεχόμενο, γεγονός που δεν πρέπει να ξεχνιέται σε όλες τις διαδικασίες των πολιτικών μας επιλογών. Βέβαια, την πρωτοπορία στην ανάπτυξη του αγροτο-τουρισμού θα πρέπει να έχουν οι «φυσικοί» του φορείς, δηλαδή οι γεωργικές οργανώσεις και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, χωρίς αυτό να αποκλείει τη δράση και του ιδιωτικού τομέα, σε περιπτώσεις που διστάζουν να επέμβουν οι παραπάνω κοινωνικοί φορείς.

Περικλής Παυλίδης: *«Το γίνεσθαι της ιδεολογίας και η εκπαιδευτική θεσμικότητα»*, σελ. 65-88.

Αρκετοί ερευνητές υιοθετούν την αντίληψη περί σκόπιμης και οργανωμένης διαδικασίας διάδοσης-επιβολής της ιδεολογίας της άρχουσας τάξης, διαμέσου ειδικών μηχανισμών, με προεξάρχοντα αυτόν της εκπαίδευσης. Στο παρόν άρθρο το γίνεσθαι της κυρίαρχης ιδεολογίας παρουσιάζεται ως διαδικασία σύμφυτη με τη διαμόρφωση του κοινού νου. Καταδεικνύεται ότι η κυρίαρχη ιδεολογία συγκροτείται από όλα τα μέλη της κοινωνίας τα οποία, στο επίπεδο του κοινού νου, αντιλαμβάνονται τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις ως φυσικές και αναλλοίωτες. Η κυρίαρχη ιδεολογία, στο βαθμό που αυτή εκφράζεται μέσα από τις γνώσεις που διαδίδει η εκπαιδευτική θεσμικότητα, συνιστά επεξεργασμένη μορφή των ιδεολογημάτων του κοινού νου.

Νίκος Ναγόπουλος: *«Η ενότητα της γνώσης και τα όρια της θεωρίας της συνεξέλιξης. Μερικές παρατηρήσεις γύρω από ζητήματα κοινωνιολογίας της γνώσης»*, σελ. 89-112.

Η εργασία εξετάζει μεθοδολογικά ζητήματα αναφορικά με την προσέγγιση μορφών του εμπειρικού κόσμου και επιχειρεί να αποσαφηνίσει το εννοιολογικό πλαίσιο, εντός του οποίου τα κοινωνικά φαινόμενα αναλύονται ως αντικείμενα προσιτά στην επιστημονική γνώση. Ως εκ τούτου προσεγγίζει από κριτική άποψη τόσο τις απόπειρες μιας αδιαμεσολάβητης θεμελίωσης της κοινωνικής επιστήμης πάνω στις φυσικές πραγματικότητες της ανθρώπινης βιολογίας και ψυχολογίας, όσο και τις θέσεις που υποστηρίζουν ότι μια συνειδητή και αναγκαία απόπειρα ερμηνείας και κατανόησης των ιστορικά διαμορφωμένων προτύπων κοινωνικής δραστηριότητας και δημιουργίας επιτυγχάνεται μόνον με την απομάκρυνση από τις αρχές της ανθρώπινης φύσης. Στο επίκεντρο αυτής της προβληματικής εξετάζονται οι σύγχρονες αποδόσεις των ενωτικών θεωριών, οι οποίες στηρίζονται σε μια εννοιολογική ταύτιση όρων του common sense με αντίστοιχους της ανθρώπινης φυσιολογίας καθώς και οι δυστι-

κές θεωρίες που οδηγούν συχνά σε υπερβατολογικές αναζητήσεις και οντολογικές διακρίσεις.

Αθανάσιος Λαΐνας: «*Η συμβολή της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού*», σελ. 113-134.

Στην εργασία αυτή επιχειρείται μία επισκόπηση της συμβολής της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Το θέμα αυτό προσείλκυσε το συστηματικό ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημόνων μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οπότε και διατυπώθηκε η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου. Σύμφωνα με αυτή, οι δαπάνες για την εκπαίδευση αποτελούν επένδυση και οι αυξημένες απολαβές από την εργασία των εργαζομένων που έχουν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, θεωρούνται αποτέλεσμα της αύξησης της παραγωγικότητάς τους δια μέσου της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Παρά το γεγονός ότι αυτή η θετική αξιολόγηση της συμβολής της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού παραμένει κυρίαρχη στο πεδίο της θεωρίας και της πράξης, διάφορες αμφισβητήσεις έχουν εγερθεί. Μερικοί θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση δεν αυξάνει την παραγωγικότητα των ανθρώπων, την οποία θεωρούν ότι προσδιορίζεται από τα προσωπικά χαρακτηριστικά κάθε ανθρώπου και δεν επηρεάζεται από την εκπαίδευση. Αν και μια τέτοια λειτουργία της εκπαίδευσης δεν είναι δυνατό να αποκλεισθεί εξ ολοκλήρου, οι περισσότεροι ερευνητές απορρίπτουν την ακραία άποψη ότι η εκπαίδευση δεν επηρεάζει την παραγωγικότητα. Ως επίλογος, επισημαίνεται ότι η συμβολή της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού είναι δυνατό να μεγιστοποιηθεί δια μέσου του επαγγελματικού προσανατολισμού και της δια βίου εκπαίδευσης.

Μαρία Αδάμου-Ράση: «*Εκπαίδευση για την ειρήνη και τα δικαιώματα του ανθρώπου*», σελ. 135-168.

Από τα τέλη του 20ού αιώνα, οι σύγχρονες αναπτυσσόμενες κοινωνίες, παραπαίοντας ανάμεσα στην ανάγκη να προωθήσουν το εθνικό τους συμφέρον, να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις της παγκοσμιοποιημένης αγοράς και να ανταποκριθούν στις επιταγές της οικουμενικής πραγματικότητας, υποχρεώθηκαν να επαναπροσδιορίσουν το πνεύμα και τους στόχους της εκπαιδευτικής πολιτικής τους. Στο πλαίσιο αυτό, η παραδοσιακή εκπαίδευση άρχισε να διαπνέεται από τις αρχές και τα ιδεώδη της Εκπαίδευσης για την Ειρήνη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και οι Κοινωνικές Σπουδές αναδείχθηκαν στα πιο ενδεδειγμένα γνωστικά αντικείμενα για την υλοποίηση των στόχων της.

Στο παρόν άρθρο επιχειρείται να εντοπιστεί αυτή η τάση και στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα του τέλους του 20ού αιώνα.

**Daniel Welzer-Lang, Αναστασία Μειδάνη, Χρυσοβαλά-
ντης Παπαθανασίου:** «Ισότητα των φύλων και αντιστά-
σεις των ανδρών στις αλλαγές», σελ. 169-194.

Το παρόν άρθρο αποτελεί τη θεωρητική θεμελίωση μιας ευρωπαϊκής έρευνας, που πραγματοποιήθηκε σε τρεις χώρες (Ελλάδα, Γαλλία, Βέλγιο) το 2003-2004, με θέμα τις αντιστάσεις των ανδρών στην προοπτική ισότητας των δύο φύλων. Οι συγγραφείς, στηριζόμενοι στην κριτική μελέτη προγενέστερων εμπειρικών ερευνών αναφορικά με τη δόμηση των κοινωνικών σχέσεων των φύλων, διαμορφώνουν το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, διατυπώνουν τις υποθέσεις και επιχειρούν να ορίσουν την έννοια των «ανδρικών αντιστάσεων». Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ κοινωνικού φύλου και θεσμών, καθώς και η κατανόηση της κοινωνικής μορφοποίησης (construction sociale) των φύλων στην καθημερινή ζωή.

Φωτεινή Μπονώτη, Πλουσία Μισαηλίδη: «Η ικανότητα των παιδιών να διαφοροποιούν τα δύο φύλα σε έργα σχεδίασης και αναγνώρισης ανθρώπων φιγούρων», σελ. 195-212.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση πιθανών αναπτυξιακών αλλαγών στην ικανότητα των παιδιών να διαφοροποιούν το φύλο της ανθρώπων φιγούρας στα σχέδιά τους, με βάση εξωγενή (όπως ο ρουχισμός, το μήκος των μαλλιών, το ύψος της φιγούρας και οι λεπτομέρειες) και ενδογενή χαρακτηριστικά (όπως η τριχοφυΐα, οι ώμοι, το στήθος και οι γοφοί). Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 120 παιδιά και των δύο φύλων, που ταξινομήθηκαν σε τρεις ηλικιακές ομάδες με μέσο όρο ηλικίας 6½, 9½ και 11½ χρόνια αντίστοιχα. Η έρευνα χρησιμοποιήσε ένα έργο σχεδίασης και ένα έργο αναγνώρισης ανθρώπων φιγούρων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι: (α) υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές υπέρ της χρήσης εξωγενών χαρακτηριστικών για τη διαφοροποίηση των δύο φύλων σε όλες τις ηλικίες, (β) στατιστικά σημαντική ήταν η επίδραση της ηλικίας στη χρήση των ενδογενών στοιχείων, και (γ) σε σχέση με τα αγόρια, τα κορίτσια σχεδίαζαν περισσότερα εξωγενή χαρακτηριστικά για να υποδηλώσουν το φύλο της φιγούρας.

Βιβλιοπαρουσιάσεις

Κωνσταντίνος Ι. Παπαδούλης: «Εισαγωγή στην πολιτική, δημοσιο-πολιτική και συγκριτική επιστήμη: Μια εισαγωγή στη θεωρία και τον εμπειρισμό του συμφεροντολογισμού και της ιδιοτέλειας», 2002.

Γιώργος Δημ. Κοντογιώργης: «Πολίτης και πόλις. Έννοια και τυπολογία της “πολιτειότητας”», 2004.

Γιώργος Δημ. Κοντογιώργης: «Το αυταρχικό φαινόμενο. 4η Αυγούστου, 21η Απριλίου. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις της “πολιτειότητας”», 2004.

Τεύχος 42, Άνοιξη 2005

Δ. Ματθόπουλος, Α. Μιμιγιάννης: «Οικοφιλοσοφία: Μια νέα ηθική για τη διαχείριση του περιβάλλοντος και την “εκμετάλλευση” των φυσικών πόρων του πλανήτη», σελ. 5-30.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να αναδείξει ότι οι απόψεις των φιλοσόφων και οι επιστήμες, έτσι όπως αυτές διαμορφώθηκαν από την εποχή της «επιστημονικής επανάστασης» και μετά, έπαιξαν και εξακολουθούν να παίζουν, όσο παραμένουν στο ίδιο φιλοσοφικό πλαίσιο, σημαντικό ρόλο στη δημιουργία της οικολογικής κρίσης που διέρχεται ο πλανήτης μας.

Γίνεται αναφορά στο ρόλο της σύγχρονης οικονομικής σκέψης, η οποία στο βωμό μιας κακώς νοούμενης διαρκούς ανάπτυξης στηρίζεται σε μια τεχνολογία η οποία υπονομεύει καθημερινά το φυσικό περιβάλλον.

Η Οικοφιλοσοφία, ως μια οικολογική φιλοσοφία, προσφέρει μια εναλλακτική πρόταση και συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας Οικολογικής Ηθικής με στόχο την αποκλιμάκωση της οικολογικής κρίσης.

Μαίρη Γείτονα, Γεώργιος Χάλκος: «Η αξία της ανθρωπίνης ζωής: Κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις», σελ. 31-50.

Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται η αποτίμηση της αξίας της ανθρωπίνης ζωής μέσα από την ανάδειξη των κοινωνικών και οικονομικών διαστάσεών της, οι οποίες κατέχουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική αξιολόγηση των προγραμμάτων υγείας. Η χρήση επιστημονικών εργαλείων και τεχνικών δίνει τη δυνατότητα ορθολογικής λήψης αποφάσεων στον τομέα της υγείας, συμβάλλει στη μεγιστοποίηση του κοινωνικού οφέλους, στη δίκαιη κατανομή των υγειονομικών πόρων, καθώς επίσης στη μέτρηση της ατομικής ή/και συλλογικής χρησιμότητας και ευεξίας των ασθενών από την παροχή ιατρικής φροντίδας. Η αξία της ανθρωπίνης ζωής, ανάλογα του αν αποτιμάται σε μετρήσιμες ποιότητες ζωής ή νομισματικές μονάδες, πρέπει να βασίζεται σε τεκμηριωμένες κλινικές πρακτικές ή και διατομεακές δράσεις. Η αξιοποίηση των επιδημιολογι-

κών δεδομένων πρέπει να αποτελούν την αφετηρία κάθε οικονομικής μελέτης. Η υλοποίηση τέτοιων μελετών, αφενός μεν κατευθύνει στην εκτίμηση του κοινωνικού κόστους ενός νοσήματος, και αφετέρου κρίνεται επιβεβλημένη για την ιεράρχηση προτεραιοτήτων στην πολιτική υγείας.

Αναστασία Ζήση: *«Η ποιότητα ζωής και οι νέοι στην Ελλάδα: Ευρήματα, κατάρτιση θεωρητικού μοντέλου και μεθοδολογικές κατευθύνσεις»*, σελ. 51-74.

Η σημαντική καθυστέρηση της κοινωνικής, επαγγελματικής και οικονομικής αυτονόμησης των νέων σε συνδυασμό με τη σχετικά υψηλή έκθεσή τους σε παράγοντες διακινδύνευσης αποτελούν σημαντικές αλλαγές της τελευταίας δεκαετίας. Το παρόν άρθρο εξετάζοντας τα εμπειρικά ευρήματα σχετικά με την ποιότητα ζωής των νέων σε βασικούς τομείς της ζωής τους, όπως στεγαστικές συνθήκες, οικονομικά, εκπαίδευση και απασχόληση, υγεία, ψυχική υγεία, διαπροσωπικές σχέσεις και διάθεση του ελεύθερου χρόνου, αποπειράται την κατάρτιση ενός θεωρητικού μοντέλου ποιότητας ζωής με ομάδα-στόχο τους νέους. Το μοντέλο αυτό, εφαρμόζοντας μια «οικολογική προσέγγιση», στοχεύει να εξασφαλίσει ένα θεωρητικό και μεθοδολογικό εργαλείο που να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου της παρατεταμένης μεταεφηβείας και του τρόπου που σήμερα οι νέοι οργανώνουν τη ζωή τους.

Πλουσία Μισαηλίδη: *«Η ανάπτυξη της θεωρίας του νου στην παιδική ηλικία: Επισκόπηση της σύγχρονης έρευνας και θεωρίας»*, σελ. 75-90.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται σύντομη επισκόπηση ερευνών, οι οποίες έχουν μελετήσει βασικές εκδηλώσεις της θεωρίας του νου στην παιδική ηλικία. Γίνεται επίσης σύντομη αναφορά σε έρευνες, οι οποίες έχουν δείξει ότι η ικανότητα αυτή δεν αναπτύσσεται φυσιολογικά στα παιδιά με αυτισμό, με αποτέλεσμα ελλείμματα στις κοινωνικές τους σχέσεις και στην ικανότητα επικοινωνίας. Τέλος, παρουσιάζονται δύο από τα επικρατέστερα θεωρητικά υποδείγματα, τα οποία επιχειρούν να ερμηνεύσουν τη φύση και την ανάπτυξη της θεωρίας του νου.

Γ. Κουστουράκης, Χ. Παναγιωτακόπουλος: *«Όψεις της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Η περίπτωση του νέου εκπαιδευτικού υλικού και της χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ)»*, σελ. 91-114.

Στην εργασία αυτή διερευνάται ο τρόπος της εισαγωγής των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση μέσα από τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα

τα Σπουδών, που προωθούνται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Από τη μελέτη μας προκύπτει πως μέσα από τη δημιουργία του νέου εκπαιδευτικού υλικού και λογισμικού για όλα τα μαθήματα: α) αλλάζει ο τρόπος εργασίας και ο ρόλος των εκπαιδευτικών και των σχολικών συμβούλων, β) αλλάζει η εκπαιδευτική πρακτική, αφού ο παράγοντας ηλεκτρονικός υπολογιστής έρχεται πλέον στο προσκήνιο της σχολικής εργασίας. Σημαντικά εμπόδια στην εφαρμογή των νέων μέτρων είναι η μη επαρκής κατάρτιση των εκπαιδευτικών στις νέες τεχνολογίες και η υπάρχουσα ελλιπής υποδομή σε χώρους, βιβλιοθήκες και η έλλειψη υποστηρικτικού-τεχνικού προσωπικού.

Αντώνης Γεωργούλας: «*Η μεθοδολογία στη φεμινιστική θεωρία*», σελ. 115-148.

Οι αλλαγές που σημειώθηκαν στις κοινωνικές δομές των οικονομικά προηγμένων κοινωνιών από τη δεκαετία 1960 και μετά, έφεραν στο προσκήνιο, δια μέσου κυρίως της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, νέες κοινωνικές ομάδες με ισχυρή έως ανύπαρκτη μέχρι τότε δημόσια παρουσία. Από τη συνειδητή δράση αυτών των ομάδων προκλήθηκαν επίσης μεγάλοι ιδεολογικοί μετασχηματισμοί. Οι νέες αυτές ομάδες κατήγγειλαν τις επικρατούσες κοινωνικές θεωρίες –αλλά και γενικότερα την επιστήμη– ως εθνοκεντρικές και φαλλοκεντρικές. Προκειμένου δε να στηρίξουν τις καταγγελίες τους αλλά και τα αιτήματά τους, διατύπωσαν νέες μεθοδολογικές προτάσεις που διέσπασαν τα μέχρι τότε παγιωμένα όρια των ανθρωπιστικών, φυσικών και κοινωνικών επιστημών. Ανεξάρτητα πάντως από την όποια δικαιολόγηση των νέων προταγμάτων επί της μεθόδου, οι τάσεις της φεμινιστικής θεωρίας που εξετάζουμε στο άρθρο, φαίνεται να συγκλίνουν σε μια κατηγοριακή διατύπωση των πολιτικών τους αιτημάτων και παραβλέπουν τις αντικειμενικές συνθήκες που κατέστησαν δυνατή αυτήν τη διατύπωση.

Θεόδωρος Ιωσηφίδης: «*Η μέθοδος των Ομάδων Εστίασης (Focus Groups) στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*», σελ. 149-166.

Στόχος του άρθρου είναι η παρουσίαση και ανάλυση της χρήσης της μεθόδου των Ομάδων Εστίασης (Focus Groups) στην κοινωνική έρευνα και ειδικότερα στην ποιοτική κοινωνική έρευνα. Εξετάζονται οι βασικές διαστάσεις των χρήσεων και των εφαρμογών της μεθόδου στη σύγχρονη κοινωνική έρευνα: θεωρητικές και επιστημολογικές προϋποθέσεις, εμπειρικές εφαρμογές και περιπτώσεις, αυτόνομη χρήση της μεθόδου, πολυμεθοδολογικές προσεγγίσεις κ.λπ.

Ανδρέας Στεργίου: «Το ζήτημα των γερμανικών αποζημιώσεων και οι ελληνογερμανικές σχέσεις», σελ. 167-218.

Το άρθρο εξετάζει το ζήτημα των γερμανικών αποζημιώσεων και τις επιπτώσεις του στις ελληνογερμανικές σχέσεις. Βάσει του υπάρχοντος αρχειακού υλικού που χρησιμοποιήθηκε για τη μελέτη αυτή, αποδεικνύεται ότι η οικονομική δραστηριότητα των ναζιστικών αρχών κατοχής δημιούργησε σύμφωνα με το τότε ισχύον διεθνές δίκαιο συγκεκριμένες οφειλές προς το ελληνικό κράτος που ικανοποιήθηκαν μόνο εν μέρει. Η διαπραγμάτευση του ζητήματος επηρεάστηκε από τις αδήριτες οικονομικές αναγκαιότητες του Ψυχρού Πολέμου που υπαγόρευσαν την επαναπροσέγγιση Ελλάδας-Γερμανίας. Απροσδόκητο εμπόδιο στην επαναπροσέγγιση αυτή αποτέλεσε η στάση της Ανατολικής Γερμανίας, που επιδίωκε την ίδια περίοδο την υπονόμευση της Δυτικής Γερμανίας στο διεθνές στερέωμα, προκειμένου να σπάσει το φράγμα της απομόνωσης που της είχε επιβάλει η Δυτική Γερμανία με τη βοήθεια του ΝΑΤΟ. Η επανένωση των δυο Γερμανιών δημιούργησε τις προϋποθέσεις για μια επίσημη ανακίνηση του ζητήματος. Και σε αυτή την περίπτωση η ελληνική κυβέρνηση αδράνησε να θέσει δυναμικά το ζήτημα απέναντι στη γερμανική κυβέρνηση και απώλεσε για πάντα την ευκαιρία αυτή.

Σταύρος Ροδοκανάκης: «Οι αναθεωρήσεις των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων», σελ. 219-242.

Σε αυτό το άρθρο ερευνούμε τις τρεις κύριες αναθεωρήσεις των ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων. Παίρνουμε το 1988, έτος που έλαβε χώρα η πρώτη κύρια αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων, ως το αρχικό έτος της σχετικής ανάλυσης. Συνεχίζουμε με την αναθεώρηση του 1993 και επίσης προσεγγίζουμε κριτικά την αναθεώρηση των διαρθρωτικών πολιτικών το 1999, τα κυριότερα θέματα υπό συζήτηση και τις πιθανές συνέπειες για την περίοδο 2000-2006. Ακόμη, εξετάζουμε τη σχέση ανάμεσα στο ΣΑΚΧ, τα Διαρθρωτικά Ταμεία και τις Αναπτυξιακές Εταιρίες.

Παρά το γεγονός ότι η εκτίμηση της ευρωπαϊκής διαρθρωτικής παρέμβασης είναι ένα πολύ δύσκολο και περίπλοκο θέμα, συμπεραίνουμε ότι, αν και υπάρχει κάποια πρόοδος σε όρους διοίκησης (διαχείρισης), παρακολούθησης και εκτίμησης της πορείας της, η επίδραση των Διαρθρωτικών Ταμείων σε όρους ανάπτυξης και αποτελεσματικότητας είναι ακόμη περιορισμένη.

Βιβλιοκριτικές

Αστέρης Χουλιάρης: «Γεωγραφικοί μύθοι της διεθνούς πολιτικής», 2004.

Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου: «Οι Επιχειρήσεις των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Ε.Τ.Α.Α.) Α.Ε.», 2004.

Βιβλιοπαρουσίαση

Κωνσταντίνος Ι. Παπαδούλης: «Συγκριτική πολιτική και δημοσιο-πολιτική έρευνα και ανάλυση: Η επιστήμη του διαλεκτικού και του θεμελιώδους εμπειρισμού», 2003.

Τεύχος 43, Καλοκαίρι 2005

Γιάννης Μάντζαρης: «Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα και οι επιπτώσεις της σε συνάρτηση προς το επίπεδο διαφθοράς: Μια μικροοικονομική προσέγγιση», σελ. 5-30.

Ανησυχητικές διαστάσεις έχει λάβει το μέγεθος και η πολυπλοκότητα της διαφθοράς στην ελληνική οικονομία και κοινωνία. Σύμφωνα με μελέτες εμπειρογνομώνων, η Ελλάδα είναι πρωταθλήτρια στη διαφθορά, την παραοικονομία και τη σπατάλη του δημόσιου τομέα όχι μόνο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών του κόσμου. Παράλληλα μαστίζεται από υψηλό βαθμό γραφειοκρατίας και χαμηλής ποιότητας απονομής της δικαιοσύνης. Στη διεθνή βιβλιογραφία, σε σχέση με τις οικονομικές επιπτώσεις της διαφθοράς, κυριαρχούν εμπειρικές μελέτες, ιδιαίτερα εκείνες που αναφέρονται στις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ μεγέθυνσης ή/και Κατά Κεφαλήν Εισοδήματος και επιπέδου διαφθοράς. Μελέτες που να βασίζονται σε μικροοικονομικές προσεγγίσεις του θέματος είναι σπάνιες. Η εργασία αυτή αποσκοπεί στην παρουσίαση ενός μικροοικονομικού μοντέλου θεώρησης του φαινομένου της διαφθοράς, όσον αφορά τους διαγωνισμούς ανάθεσης δημοσίων έργων.

Περικλής Πολυζωίδης: «Ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης», σελ. 31-56.

Το άρθρο παρουσιάζει τις δυσκολίες που συνδέονται με τη διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνοψίζει τις τυπολογίες των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) που δραστηριοποιούνται στο κοινωνικό πεδίο στα διάφορα κράτη μέλη και αναλύει την εξέλιξη της κοινωνικής πολιτικής και τις προσπάθειες των ΜΚΟ να την ε-

πηρεάσουν από την ίδρυση της Ένωσης μέχρι και σήμερα. Η ανυπαρξία μιας συμπαγούς και ενιαίας ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής, αλλά και ενδογενείς παράγοντες της λειτουργίας του τρίτου τομέα σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν σαν αποτέλεσμα έναν υπολειμματικό ρόλο για τις ΜΚΟ.

Γιώργος Μαγούλιος: *«Ο δημόσιος τομέας και η διαπεριφερειακή συνεργασία στις βαλκανικές χώρες σε μετάβαση. Η περίπτωση των φορέων της παιδείας της Βουλγαρίας», σελ. 57-86.*

Στο παρόν άρθρο εξετάζονται οι αλλαγές στο δημόσιο τομέα των Βαλκανικών χωρών σε μετάβαση, η κατάσταση και οι προοπτικές της διαβαλκανικής και ευρωβαλκανικής συνεργασίας μεταξύ των φορέων του δημόσιου τομέα και ειδικότερα των φορέων της εκπαίδευσης στη Βουλγαρία. Διαπιστώνεται ότι καθόλη τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου ελήφθησαν μέτρα περισσότερο σχετικά με το μέγεθος και τα ποσοτικά χαρακτηριστικά του δημόσιου τομέα και λιγότερο με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του και την αποτελεσματικότητά του, συμβάλλοντας έτσι στην αύξηση του κοινωνικού ελλείμματος.

Στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τη δυσμενή αυτή κατάσταση οι εκπρόσωποι των δημόσιων φορέων, εκτός των άλλων, συνεργάζονται με αντίστοιχους φορείς των Βαλκανίων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα τα διευθυντικά στελέχη των σχολείων της Βουλγαρίας αναπτύσσουν συνεργασίες με αντίστοιχους φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Βαλκανίων με προτεραιότητα στους τομείς που παρουσιάζουν υστερήσεις. Σημαντική είναι η θέση της Ελλάδας τόσο στη μέχρι σήμερα συνεργασία όσο και στις μελλοντικές προοπτικές της.

Αναστάσιος Δ. Καραγιάννης: *«Άμεσες και έμμεσες επιδράσεις της ελληνικής οικονομικής πολιτικής στην επιχειρηματικότητα», σελ. 87-112.*

Η οικονομική πολιτική με τις άμεσες και έμμεσες επιδράσεις της είναι σε θέση να στρέψει την επιχειρηματικότητα σε μια οικονομία προς κάποιες δραστηριότητες όπως είναι και σε θέση να καθορίσει αποφασιστικά την προσφορά της. Στην παρούσα μελέτη με τη χρήση ενός ερωτηματολογίου διερευνήθηκαν επτά άμεσα ελεγχόμενες μεταβλητές από την οικονομική πολιτική όπως και τέσσερις μεταβλητές που εμμέσως επηρεάζονται από αυτή και εξετάστηκαν οι επιδράσεις τους στην προσφορά και το είδος της επιχειρηματικότητας στην Ελληνική Οικονομία. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι η οικονομική μας πολιτική δεν έστρεψε την επιχειρηματικότητα της χώρας μας προς την επιθυμητά παραγωγική κατεύθυνση και δεν ενίσχυσε την προσφορά της.

Ιορδάνης Κ. Παπαδόπουλος: «Πολυπολιτισμικότητα: Πολυεθνικότητα ή ετερότητα στην πλανητική εποχή;», σελ. 113-140.

Ο μετασχηματισμός των σύγχρονων κοινωνιών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την εύρεση απαντήσεων στα ηθικο-πρακτικά ερωτήματα της πολυπολιτισμικότητας αλλά και στην ίδια την οριοθέτηση της έννοιας. Η παρούσα εργασία επικεντρώνει κατ' αρχήν την προσοχή της όχι μόνο στην επαναοριοθέτηση της πολυπολιτισμικότητας στην πλανητική εποχή αλλά και στην κατάδειξη του ότι αυτή θα έπρεπε να εκληφθεί ως περιληπτικός-περιγραφικός όρος που παραπέμπει στη γενικότερη ετερότητα των μειονοτικών ταυτοτήτων και των ποικίλων κοινωνικών ταυτίσεων. Εξετάζοντας κατά δεύτερο λόγο σειρά προσεγγίσεων και εννοιολογήσεων της πολυπολιτισμικότητας, ο τελικός στόχος της εργασίας είναι η ανίχνευση της πληρέστερης κατά το δυνατό ηθικο-πρακτικής σκοπιάς στο πλαίσιο μιας «μεταρρυθμιστικής» οπτικής. Ο στόχος αυτός εκπληρώνεται μέσω πέντε βημάτων - θεωρητικών προτάσεων.

Νικόλαος Κατριβέσης: «Αντικειμενισμός - υποκειμενισμός: Ο διαφορισμός P. Bourdieu - H. Garfinkel», σελ. 141-158.

Ο γενετικός στρουκτουραλισμός του P. Bourdieu και η εθνομεθοδολογία του Garfinkel προσπάθησαν να οριοθετήσουν τον αντικειμενικό από τον υποκειμενικό τρόπο γνώσης. Για τον Bourdieu, η επιστημονική ερμηνεία διασφαλίζεται καταρχήν από το διαχωρισμό του ερευνητή από το δράστη, επειδή η κοινωνιολογική γνώση απορρέει από την κατασκευή αντικειμενικών κοινωνικών σχέσεων. Για τους εθνομεθοδολόγους όμως δεν υφίσταται τεκμηριωμένη ρήξη ανάμεσα στην πρακτική και στην επιστημονική γνώση. Για τον Bourdieu οι έννοιες του έθους, της πρακτικής και της πρακτικής αίσθησης, συνδέουν τις αντικειμενικές με τις ενσωματωμένες δομές και επομένως η δράση των φορέων αναπαράγει τις κοινωνικές και ταξικές δομές. Αντίθετα, για τους εθνομεθοδολόγους η πρακτική δράση δεν εξαρτάται από μια εσωτερικοποιημένη δομή, αλλά από τη γλωσσική επικοινωνία στη διαδικασία της αλληλεπίδρασης.

Δημήτρης Ψύλλας: «Ο μετεμφυλιακός αντικομμουνισμός (1950-1967)», σελ. 159-184.

Σκοπός του άρθρου είναι η εξέταση και ανάλυση του φαινομένου «αντικομμουνισμός» στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, από την επόμενη χρονιά της λήξης του εμφυλίου μέχρι την έναρξη της στρατιωτικής δικτατορίας (1950-1967), οπότε ο εξαναγκασμός και η καταστολή γενικεύεται υπερβαίνοντας τα όρια του αντικομμουνισμού.

Προσεγγίζουμε το φαινόμενο ως προς τη νομοθετική ιδεολογική και

υλική του έκφανση. Στην συνέχεια αναζητούνται οι ιστορικοπολιτικοί (εσωτερικοί-εξωγενείς), οικονομικοί, κοινωνικοί παράγοντες έξαρσης του αντικομμουνισμού, αποφεύγοντας τον κίνδυνο επανάληψης γνωστών ήδη απόψεων και προβλημάτων.

Αιμίλιος Τσεκένης: *«Ο κυνηγός και οι αυτόχθονες: Συγγένεια, τελετουργία και πολιτικό σε μια φυλαρχία Μπαμιλεκέ (δυτικό Καμερούν)»*, σελ. 185-218.

Το παρόν κείμενο επιχειρεί να αναλύσει τον τρόπο με τον οποίο εννοιολογείται η «εξουσία» σε μια φυλαρχία της περιοχής Μπαμιλεκέ (δυτικό Καμερούν) μέσα από τις σχέσεις πολιτικού, τελετουργίας και συγγένειας και τη θεωρία της «ιεραρχίας αξιών» του Γάλλου ανθρωπολόγου και ειδικού της Ινδίας Louis Dumont. Πέρα από μια νέα θεώρηση των σχέσεων εξουσίας και αυθεντίας (power και authority) για τη συγκεκριμένη εθνογραφική περιοχή, το εγχείρημα εγείρει ένα γενικότερο μεθοδολογικό ζήτημα των κοινωνικών επιστημών. Πράγματι, επιχειρώντας να ορίσουμε την «εξουσία» σε μια μη δυτική κοινωνία, ερχόμαστε αναπόφευκτα αντιμέτωποι με το γεγονός ότι η «εξουσία» σχετίζεται με το συνολικότερο σύστημα αξιών μιας επιμέρους κοινωνίας. Αυτή η σχέση της «εξουσίας» με την ιδεολογία καθορίζει και το περιεχόμενό της.

Κυριάκος Κατσαρός: *«Μακρά κύματα», παγκόσμια οικονομία και πολιτική· Μια μαρξιστική προσέγγιση»*, σελ. 219-244.

Η ενασχόληση του παρόντος άρθρου αφορά τη θεωρητική προσέγγιση των «μακρών κυμάτων», δηλαδή των μακροβιότερων και σημαντικότερων κυκλικών οικονομικών διακυμάνσεων στις οποίες υπόκειται ολόκληρη η εξελικτική πορεία του καπιταλιστικού κοινωνικού συστήματος. Η χρονική τους διάρκεια κυμαίνεται από 45 έως 55 έτη, από τα οποία περίπου τα μισά ανήκουν στη φάση της οικονομικής ύφεσης και τα υπόλοιπα στο στάδιο της άνθησης. Τα «μακρά κύματα» ή κύκλοι Κοντρατίεφ πηγάζουν από τους ενδογενείς οικονομικούς νόμους, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τη φύση του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και από τη συναρμογή που αναπτύσσεται ανάμεσα στους συγκεκριμένους νόμους και στο εκάστοτε κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο (εποικοδόμημα). Η προϊούσα διαλεκτική διάρθρωση επιφέρει την ανάπτυξη ορισμένων κοινωνικών χαρακτηριστικών των σταδίων (ανάπτυξης-ύφεσης) των «μακρών κυμάτων» αναφορικά με τις εκδηλώσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, όπως την ταξική πάλη, τις πολεμικές συγκρούσεις, τις κοινωνικές επαναστάσεις, την ιδεολογική και πολιτική δόμηση. Όλα τα παραπάνω, αποτελούν το αντικείμενο διερεύνησης της εν λόγω εργασίας η οποία τα πραγματεύεται μέσω της ιστορικής εμπειρίας και της μαρξιστικής οικονομικής ανάλυσης.

Τεύχος 44, Φθινόπωρο 2005

Σταύρος Περεντίδης: «“Σεξουαλικότητα και εξουσίες”: Αντί εισαγωγής», σελ. 5-8.

Penelope Papailias: «*Culture concept and sex in the Abu Ghraib scandal*», σελ. 9-32.

In staging the torture of Iraqi prisoners, U.S. military forces at Abu Ghraib prison drew on a series of cultural truisms regarding the sexual practices of «Arabs»: the purported source for these ideas was *The Arab Mind*, a 1973 book by Raphael Patai, which recycles generations of Orientalist stereotypes. In this paper, I consider how the reiteration of this ahistorical knowledge of «Arab sex» in media coverage of the scandal deflected attention from the particular historical conjuncture in which the boundaries between the American occupier and the Iraqi subject were being staked out through a politics and performance of sex. The emphasis on «their» premodern sexual practices and cultural backwardness screened the specificity of contemporary American sexual culture, particularly the mainstreaming of pornographic and sadomasochistic practices, as well as the homophobia, sexism, and racism of U.S. society. At the same time, the focus on timeless Arab sexual repression obscured the newness of the techniques and technologies (i.e. digitized voyeurism, mass dissemination of images with JPEGs, the Internet, and digital photography) through which discourses on sex and embodied forms of pleasure and pain were being produced.

Henriette-Rika Benveniste: «*The body as a locus of the supernatural power in Guibert's de Nogent autobiography*», σελ. 33-48.

We propose to study Guibert's de Nogent (1053 - c.1125) Memoirs, its «heterology», i.e. the references to Jews and heretics. Medieval bodies are texts on which cultural narratives are inscribed. One of these narratives is the obstinate idea that the Christian world should be homogeneous. In the narrative strategy followed by Guibert, Jews although culturally central are transformed into marginal shadows exercising evil power. Contrary to what has been argued, the use of sexual categories has to do less with Guibert's personality and more with the cultural categories that he disposes and needs in order to construct otherness in a hierarchical mode. He constructs the Jew as an animal, essentially different from the Christian. He follows a double strategy: First he marginalizes the Jew by offering him a secondary role as a mediator for the Devil that threatens Christian bodies. Secondly, he gives to all his sexual fantasies

the appearance of supernatural expressions. In this case the supernatural functions as an effet de réel.

Jérôme Wilgaux: «*Mariages royaux: Structures politiques et matrimoniales en Grèce ancienne*», σελ. 49-68.

Les pratiques matrimoniales des tyrans grecs et des souverains hellénistiques présentent de fortes similitudes (la polygamie, le mariage dans un degré rapproché et le mariage avec l'épouse du précédent souverain) et paraissent souvent résulter de choix extrêmes, interprétés comme la volonté pour ces monarques de se démarquer de leurs concitoyens ou de leurs sujets. Une même démesure caractériserait ainsi leurs comportements politiques, sexuels et matrimoniaux. Ces mariages paraissent également relever de stratégies politiques et dynastiques, les uns ayant pour objectif de multiplier les alliances, tandis que d'autres permettent de légitimer et de consolider le pouvoir acquis. Cette alternance est révélatrice du fait que ces mariages ne peuvent être étudiés isolément mais doivent être replacés dans un système global, caractérisé par une profonde instabilité et une redéfinition constante des positions de chacun. La dynamique d'ensemble ne peut alors être comprise qu'en prenant en compte l'importance du rapport d'échange, c'est-à-dire la valorisation du donneur d'épouse aux dépens du preneur. Les mariages entre frère et sœur sont la conséquence directe de cette hypogamie.

Brigitte Pérez-Jean: «*La communauté des femmes et des enfants, proposition platonicienne et critique aristotélicienne*», σελ. 69-90.

La communauté des femmes et des enfants que Platon propose au livre V de la République et la critique qu'Aristote en fait au livre II des Politiques se situent à la frontière de l'éthique et de la politique. Le caractère réaliste et pragmatique de la critique adressée à la cité platonicienne, quoi qu'il en soit de la question de l'utopie, s'appuie sur des arguments logiques et se double d'un aspect social et politique. Mais c'est avant tout la volonté de trop unifier la cité qui est reprochée à Socrate, pour qui la communauté des femmes et des enfants chez les gardiens est «la cause du plus grand bien pour la cité». Les concepts fondamentaux de l'éthique jouent pour Aristote un grand rôle en politique; c'est en particulier au nom de l'amitié aristotélicienne que sont dénoncées les relations anonymes et la dilution de la philia engendrées par la communauté platonicienne. Les vertus de tempérance et de libéralité ne peuvent s'exercer dans l'amitié que si l'on renonce à une telle communauté, à savoir aussi celle des biens. Mais la critique d'Aristote demeure silencieuse sur la question de la liberté sexuelle impliquée par la communauté des femmes. Avec ou sans une telle communauté, les femmes restent considérées

comme les simples organes de la reproduction. La proposition de repas en commun réservés aux femmes dans les Lois ouvre un autre champ d'investigation sur la place des femmes dans la pensée politique de Platon.

Αθηνά Αθανασίου: «Οι λόγοι της “μαντίλας”: Φύλο, σεξουαλικότητα, έθνος και η μεταφορά της “άλλης γυναίκας”», σελ. 91-116.

Στο δοκίμιο αυτό, εξετάζεται η έμφυλη και σεξουαλική διάσταση της αμφιλεγόμενης εξουσιαστικής κατασκευής της ιδιότητας του εθνικού πολίτη (national citizenship) και των αποκλεισμών της, όπως εκτυλίσσεται στα συμφραζόμενα του λεγόμενου «πολέμου της μαντίλας» στη Γαλλία, μιας διαμάχης που συμπυκνώνει τις αντινομίες που διέπουν τις διαδικασίες οικουμενικής νομιμοποίησης της πολιτικής κυριαρχίας στη σημερινή «νέα Ευρώπη». Η «μαντιλοφορεμένη μουσουλμάνα γυναίκα» είναι μια οριακή μορφή που σηματοδοτεί την αμφίσημη κεντρικότητα του φύλου και της σεξουαλικότητας στην κατασκευή του νεωτερικού έθνους-κράτους: Από την εποχή της ανάδυσης της έννοιας του νεωτερικού πολίτη στο τέλος του 18ου αι. στην Ευρώπη, οι κατηγορίες της ιδιότητας του πολίτη, του κοινωνικού συμβολαίου και του έθνους-κράτους θεμελιώνονται σε έμφυλες, σεξουαλικές, φυλετικές και αποικιακές οροθετήσεις. Έτσι, επιχειρείται μια πολιτισμική ανάγνωση της «μουσουλμανικής μαντίλας» ως συμβόλου που εμβληματοποιεί τον τρόπο με τον οποίο η αποικιοκρατική σχέση εμφυλοποιείται και σεξουαλικοποιείται. Το μουσουλμανικό γυναικείο πέπλο διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ίδια την κατασκευή του ευρωπαϊκού αποικιοκρατικού και μετα-αποικιακού υποκειμένου, συμπυκνώνοντας την οριενταλιστική σεξουαλική και γεωπολιτική φαντασίωση της «διδασκαλίας» και «διάνοιξης» του πέπλου, της «αποκάλυψης» και «απελευθέρωσης» των γυναικών.

Κωστούλα Καλούδη: «Ερωτισμός, σεξουαλικότητα και κρατική καταστολή στον κινηματογράφο: Μια ανασκόπηση», σελ. 117-144.

Ο κινηματογράφος θεωρείται ως το καλύτερο μέσο για να εκφράσει κανείς τον κόσμο των ονείρων, των συγκινήσεων και των ενστίκτων. Ο ερωτισμός εμφανίστηκε πολύ νωρίς στην κινηματογραφική οθόνη. Κοινός παρανομαστής σε όλα τα κινηματογραφικά είδη είναι ο έρωτας σε όλες του τις εκφάνσεις.

Η λογοκρισία, θεωρώντας τον κινηματογράφο υπεύθυνο για έκλυση των ηθών και κατάρρευση των ηθικών αξιών, με το πρόσχημα της επαναφοράς των ανθρώπων στην ηθική τάξη περιόρισε την ελευθερία της έκφρασης με περικοπές σκηνών, απαγορεύσεις και άλλα μέσα και προσπάθησε να χειραγωγήσει τον κινηματογράφο και να τον προσαρμόσει σε κομφορμιστικές αντιλήψεις.

Δημήτρης Παλαιοθόδωρος: «Γυναικεία σεξουαλικότητα και ανδρική κυριαρχία στην αρχαία Αθήνα: Οι εικονογραφικές μαρτυρίες», σελ. 145-174.

Η σοβαρή ενασχόληση με την ιστορία της σεξουαλικότητας στην αρχαία Ελλάδα είναι πρόσφατο φαινόμενο. Η σχολή των Foucault και Dover εστίασε κυρίως στην ανάλυση της σεξουαλικότητας ως μέσου προβολής της κυριαρχίας του πολίτη στις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες της πόλης της Αθήνας (γυναίκες, παιδιά, δούλοι, μέτοικοι). Αντίθετα, οι φεμινιστικής προσέγγισης έρευνες, που εμφανίστηκαν την ίδια περίπου περίοδο, διερεύνησαν το ζήτημα της «ορατότητας» της γυναίκας στην αθηναϊκή κυρίως κοινωνία, για την οποία υπάρχει μεγάλος πλούτος φιλολογικών μαρτυριών, οι οποίες όμως προέρχονται κατά κύριο λόγο από άνδρες συγγραφείς. Στα τέλη της δεκαετίας του '80, το ενδιαφέρον των μελετητών μετατοπίστηκε στο ζήτημα της διάδρασης των δύο φύλων και προαχθήκαν οι λεγόμενες «έμφυλες» προσεγγίσεις. Η εικονογραφία, ειδικότερα των αττικών ερυθρόμορφων αγγείων, αποτελεί ένα από τα κυριότερα εργαλεία μελέτης της σεξουαλικότητας στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Υπόκειται όμως στα ίδια μεθοδολογικά προβλήματα που παρουσιάζουν και οι γραπτές πηγές, μόνο που η κατάσταση εδώ είναι πιο σύνθετη, καθώς αποδεδειγμένα οι χρήστες των αγγείων με γυναικεία θέματα είναι οι ίδιες οι γυναίκες. Τίθεται λοιπόν το ζήτημα του κατά πόσον παρεμβαίνουν στην παραγωγή των εικόνων που παρουσιάζουν γυναίκες οι άνδρες δημιουργοί τους, οι γυναίκες χρήστες τους, είτε οι ενδιάμεσοι αγοραστές, που αποτελούν τους συγγενείς ή προστάτες των γυναικών. Φαίνεται πώς η τρίτη κατηγορία παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην δημιουργία των εικόνων, επιλέγοντας εικόνες που επιχειρούν να εξιδανικεύσουν καταστάσεις του γυναικείου βίου και σεξουαλικότητας, όπως ο γάμος και οι οικιακές εργασίες. Ενδέχεται βέβαια οι εικόνες, εξ ορισμού αμφίσημες, να επιδέχονται διαφορετικές αναγνώσεις από τους τελικούς, θηλυκούς χρήστες τους, σε σχέση με τις προθέσεις των ανδρών.

Γεώργιος Ν. Βασίλαρος: «Ὡς δεινήν τινα λέγεις δύναμιν τοῦ φιλήματος εἶναι: Ὁ Ξενοφών για το φίλημα ως μορφή εξουσίας», σελ. 175-202.

Στη μελέτη αυτή εξετάζεται η πρωτότυπη (στην αρχαία ελληνική γραμματεία) αντίληψη του κατά Ξενοφώντα Σωκράτη σχετικά με τον εξουσιαστικό χαρακτήρα του ερωτικού φιλήματος. Στη συνέχεια μελετάται η πραγμάτευση του θέματος σε σχέση με τη συμπεριφορά των δύο ξενοφώντειων πολιτικών προτύπων, δηλαδή του Αγησίλαου και κυρίως του Κύρου του Πρεσβύτερου.

Μανόλης Ι. Στεφανάκης: «*Η δύναμη του χρήματος: Αγοραίως έρωας στην αρχαία Ελλάδα*», σελ. 203-248.

Ο αγοραίος έρωτας κατά την αρχαιότητα συνδέθηκε στενά με τη νέα μορφή χρήματος που εμφανίστηκε στις αρχές του 6ου αιώνα, το νόμισμα. Η αρχαία ελληνική γραμματεία βρίθει αναφορών τόσο για τις διαφορετικές κατηγορίες εκπορνευόμενων ατόμων, όσο και για το κόστος της εκπόρνευσης, κατά περίπτωση. Η μαρτυρία της αττικής αγγειογραφίας των αρχών του 5ου αιώνα και η σύγχρονη νομισματική μαρτυρία, σε συνδυασμό με τις φιλολογικές πηγές καταδεικνύουν τα τέλη του 6ου και τις αρχές του 5ου αιώνα ως την περίοδο έναρξης και παγίωσης της αγοράς ερωτικών υπηρεσιών με νόμισμα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μεγάλη ποικιλία και η απόκλιση των τιμών του αγοραίου έρωτα κατά τους αρχαϊκούς και κλασικούς χρόνους, ενώ οι συσχετισμοί του με το χρήμα ενέχουν κοινωνικούς συμβολισμούς και προεκτάσεις.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Στο τεύχος 44 (φθινόπωρο 2005), στο αφιέρωμα «Σεξουαλικότητα και Εξουσίες», ο σωστός τίτλος του άρθρου της Penelope Papailias είναι:

«Especially Humiliating for Iraqi Men»: The Culture Concept and the Discourse on Sex in the Abu Ghraib Scandal

In issue 44 (fall 2005), on «Sexuality and Powers», the correct title of the article by Penelope Papailias is:

«Especially Humiliating for Iraqi Men»: The Culture Concept and the Discourse on Sex in the Abu Ghraib Scandal